Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δέκατο τμήμα)

της 9ης Νοεμβρίου 2023 *

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Επιστροφή παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών – Οδηγία 2008/115/ΕΚ – Άρθρο 3, σημείο 2 – Έννοια του όρου "παράνομη διαμονή" – Οδηγία 2013/32/ΕΚ – Αιτών διεθνή προστασία – Άρθρο 9, παράγραφος 1 – Δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος έως ότου εξετασθεί η αίτηση – Απόφαση επιστροφής εκδοθείσα πριν από την έκδοση της απόφασης σε πρώτο βαθμό που απορρίπτει την αίτηση διεθνούς προστασίας»

Στην υπόθεση C-257/22,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Krajský soud v Brně (περιφερειακό δικαστήριο Brno, Τσεχική Δημοκρατία) με απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2022, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Απριλίου 2022, στο πλαίσιο της δίκης

CD

κατά

Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δέκατο τμήμα),

συγκείμενο από τους Z. Csehi, πρόεδρο τμήματος, E. Regan (εισηγητή), πρόεδρο του πέμπτου τμήματος, και Δ. Γρατσία, δικαστή,

γενικός εισαγγελέας: J. Richard de la Tour

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Edelmannová και τους M. Smolek και J. Vláčil,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις A. Azéma, A. Κατσιμέρου και M. Salyková,

* Γλώσσα διαδικασίας: η τσεχική.

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφοι 2 και 3, και του άρθρου 5 της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ 2008, L 348, σ. 98), σε συνδυασμό με το άρθρο 2, το άρθρο 4 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του CD, υπηκόου Αλγερίας, και του Ministerstvo vnitra České republiky, odbor azylové a migrační politiky (Υπουργείου Εσωτερικών της Τσεχικής Δημοκρατίας, Υπηρεσία Πολιτικής Ασύλου και Μεταναστεύσεως, στο εξής: Υπουργείο Εσωτερικών) σχετικά με απόφαση επιστροφής που εξέδωσε σε βάρος του εν λόγω υπηκόου η Ředitelství služby cizinecké policie (διεύθυνση αστυνομίας αλλοδαπών, Τσεχική Δημοκρατία) (στο εξής: επίμαχη απόφαση επιστροφής).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2008/115

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 9 και 12 της οδηγίας 2008/115 έχουν ως εξής:

«(9) Σύμφωνα με την οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα [(ΕΕ 2005, L 326, σ. 13)], υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος έχει υποβάλει αίτηση για άσυλο σε ένα κράτος μέλος δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι διαμένει παράνομα στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους μέχρι να εκδοθεί απόφαση που να απορρίπτει την αίτηση, ή απόφαση που να του/της στερεί το δικαίωμα να διαμείνει ως αιτών άσυλο.

[…]

(12) Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση των υπηκόων τρίτων χωρών που παραμένουν παράνομα, αλλά δεν μπορούν ακόμη να απομακρυνθούν. Οι βασικές συνθήκες διαβίωσής τους θα πρέπει να ορίζονται σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία. Προκειμένου τα πρόσωπα αυτά να είναι σε θέση να αποδεικνύουν την ειδική τους κατάσταση σε περίπτωση διοικητικών ή άλλων ελέγχων, θα πρέπει να τους παρέχεται γραπτή βεβαίωση σχετικά με την κατάστασή τους. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διαθέτουν

ευρεία διακριτική ευχέρεια σχετικά με τον τύπο και τη μορφή της γραπτής βεβαίωσης, και θα πρέπει να μπορούν να την περιλαμβάνουν σε αποφάσεις περί επιστροφής που εκδίδονται βάσει της παρούσας οδηγίας.»

4 Το άρθρο 2 της οδηγίας 2008/115 φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής» και ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στους παρανόμως διαμένοντες στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόους τρίτης χώρας.»

5 Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας φέρει τον τίτλο «Ορισμοί» και προβλέπει στα σημεία 2 και 4 τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[…]

2) “παράνομη παραμονή”: παρουσία στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόου τρίτης χώρας που δεν πληροί, ή δεν πληροί πλέον, τις προϋποθέσεις εισόδου, όπως ορίζονται στο άρθρο 5 του [κανονισμού (ΕΚ) 562/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006, για τη θέσπιση του κοινοτικού κώδικα σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (Κώδικας Συνόρων του Σένγκεν) (ΕΕ 2006, L 105, σ. 1)], ή τις λοιπές προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος,

[…]

4) “απόφαση επιστροφής”: διοικητική ή δικαστική απόφαση ή πράξη με την οποία κηρύσσεται ή αναφέρεται ως παράνομη η παραμονή υπηκόου τρίτης χώρας και του επιβάλλεται ή αναφέρεται υποχρέωση επιστροφής,

[…]».

6 Το άρθρο 5 φέρει τον τίτλο «Μη επαναπροώθηση, βέλτιστα συμφέροντα του παιδιού, οικογενειακή ζωή και κατάσταση της υγείας» και ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι, κατά την εφαρμογή της οδηγίας 2008/115, τα κράτη μέλη τηρούν την αρχή της μη επαναπροώθησης.

7 Το άρθρο 6 φέρει τον τίτλο «Απόφαση επιστροφής» και προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη εκδίδουν απόφαση επιστροφής για υπηκόους τρίτης χώρας που διαμένουν παράνομα στο έδαφός τους, με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στις παραγράφους 2 έως 5.»

Η οδηγία 2013/32/ΕΕ

8 Το άρθρο 9 της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60), φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος έως ότου εξετασθεί η αίτηση» και ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Στους αιτούντες επιτρέπεται να παραμείνουν στο κράτος μέλος, αποκλειστικά για το σκοπό της διαδικασίας, μέχρις ότου η αποφαινόμενη αρχή λάβει την απόφασή της σύμφωνα με τις

πρωτοβάθμιες διαδικασίες που ορίζονται στο κεφάλαιο III. Το εν λόγω δικαίωμα παραμονής δεν θεμελιώνει δικαίωμα για χορήγηση άδειας διαμονής.»

9 Το άρθρο 36 φέρει τον τίτλο «Έννοια της ασφαλούς χώρας καταγωγής» και ορίζει τα εξής:

«1. Τρίτη χώρα που έχει χαρακτηρισθεί ως ασφαλής χώρα καταγωγής σύμφωνα με την παρούσα οδηγία μπορεί, έπειτα από ατομική εξέταση της αίτησης, να θεωρηθεί ως ασφαλής χώρα καταγωγής για συγκεκριμένο αιτούντα μόνο εφόσον ο αιτών:

α) έχει την ιθαγένεια της χώρας αυτής· ή

β) είναι ανιθαγενής και είχε προηγουμένως τη συνήθη διαμονή του στην εν λόγω χώρα

και δεν έχει προβάλει σοβαρούς λόγους για να θεωρηθεί ότι η χώρα δεν είναι ασφαλής χώρα καταγωγής υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες στις οποίες ευρίσκεται και όσον αφορά τον χαρακτηρισμό του ως δικαιούχου διεθνούς προστασίας σύμφωνα με την [οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση) (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9)].

2. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν στην εθνική νομοθεσία τους περαιτέρω κανόνες και λεπτομερείς διατάξεις για την εφαρμογή της έννοιας της ασφαλούς τρίτης χώρας.»

10 Το άρθρο 37 της οδηγίας 2013/32 φέρει τον τίτλο «Εθνικός χαρακτηρισμός τρίτων χωρών ως ασφαλών χωρών καταγωγής» και ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μπορούν να διατηρούν ή να θεσπίζουν νομοθεσία που προβλέπει, σύμφωνα με το παράρτημα Ι, τον εθνικό χαρακτηρισμό ασφαλών χωρών καταγωγής για την εξέταση αιτήσεων διεθνούς προστασίας.

2. Τα κράτη μέλη επανεξετάζουν τακτικά την κατάσταση στις τρίτες χώρες που χαρακτηρίζονται ασφαλείς χώρες καταγωγής σύμφωνα με το παρόν άρθρο.

[…]»

Το τσεχικό δίκαιο

11 Το άρθρο 120a, παράγραφος 1, στοιχείο b, του zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů (νόμου 326/1999 περί διαμονής αλλοδαπών στο έδαφος της Τσεχικής Δημοκρατίας και σχετικά με την τροποποίηση άλλων νόμων), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί διαμονής αλλοδαπών), ορίζει τα εξής:

«Στο πλαίσιο αποφάσεως διοικητικής απομάκρυνσης αλλοδαπού κατ’ εφαρμογήν των άρθρων 119 και 120, η αστυνομία οφείλει να ζητεί δεσμευτική γνώμη του Υπουργείου αναφορικά με το εάν είναι δυνατόν ο αλλοδαπός να εγκαταλείψει τη χώρα (άρθρο 179)· τούτο δεν εφαρμόζεται

[…]

b. όταν ο αλλοδαπός προέρχεται από ασφαλή χώρα καταγωγής κατά την έννοια άλλης νομικής διάταξης και δεν προβάλλει περιστάσεις που αποδεικνύουν ότι θα μπορούσε να εκτεθεί σε πραγματικό κίνδυνο κατά την έννοια του άρθρου 179.

[…]»

12 Το άρθρο 179, παράγραφοι 1 και 2, του ως άνω νόμου προβλέπει τα εξής:

«(1) Η απομάκρυνση αλλοδαπού από τη χώρα δεν είναι δυνατή όταν υπάρχει θεμιτός φόβος ότι ο αλλοδαπός θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο αν επιστρέψει στο κράτος του οποίου είναι υπήκοος ή, αν είναι ανιθαγενής, στο κράτος της τελευταίας μόνιμης διαμονής του.

(2) Ως πραγματικός κίνδυνος, κατά την έννοια του παρόντος νόμου, νοείται επιστροφή κατά παράβαση του άρθρου 3 της [Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ)].»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

13 Στις 30 Σεπτεμβρίου 2021 ο προσφεύγων της κύριας δίκης, Αλγερινός υπήκοος, εμφανίστηκε σε κέντρο κράτησης υπηκόων τρίτων χωρών, όπου υπέβαλε αίτηση διεθνούς προστασίας. Δεδομένου ότι διέμενε στην Τσεχική Δημοκρατία χωρίς άδεια διαμονής ή ταξιδιωτικό έγγραφο σε ισχύ, η αστυνομία κίνησε στις 8 Οκτωβρίου 2021 διαδικασία διοικητικής απομάκρυνσης εις βάρος του.

14 Κατά την ακρόασή του, ο προσφεύγων της κύριας δίκης ισχυρίστηκε ότι η Αλγερία δεν ήταν ασφαλής χώρα και ότι, μεταξύ άλλων, οι κρατικές αρχές δεν ήταν σε θέση να προστατεύσουν τους Αλγερινούς πολίτες. Ανέφερε ότι απειλείται με θάνατο από την οικογένεια του θύματος ενός διαπληκτισμού κατά τη διάρκεια του οποίου ο ίδιος υπήρξε μάρτυρας ανθρωποκτονίας. Ισχυρίστηκε ότι, μολονότι κρίθηκε αθώος από δικαστήριο της Αλγερίας, δεν μπορούσε να επιστρέψει στην κατοικία του κατά τη διάρκεια της ημέρας, αλλά έπρεπε να περιμένει τη νύχτα, υπό τον φόβο της ως άνω απειλής.

15 Με την επίμαχη απόφαση επιστροφής, η οποία εκδόθηκε στις 12 Οκτωβρίου 2021, η διεύθυνση αστυνομίας αλλοδαπών διέταξε τη διοικητική απομάκρυνση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης και όρισε χρονικό διάστημα ενός έτους κατά το οποίο θα του απαγορευόταν η είσοδος στο έδαφος των κρατών μελών.

16 Η διεύθυνση αστυνομίας αλλοδαπών έκρινε ότι δεν συνέτρεχαν λόγοι που να εμποδίζουν την απομάκρυνση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης από το τσεχικό έδαφος, δεδομένου ότι δεν υπήρχε βάσιμος φόβος για την ύπαρξη πραγματικού κινδύνου στη χώρα καταγωγής, κατά την έννοια του άρθρου 179, παράγραφοι 1 και 2, του νόμου περί διαμονής αλλοδαπών.

17 Συναφώς, η διεύθυνση αστυνομίας αλλοδαπών διαπίστωσε ότι η Αλγερία συμπεριλαμβανόταν στον κατάλογο ασφαλών χωρών της vyhláška č. 328/2015 Sb., kterou se provádí zákon o azylu a zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců (υπουργικής απόφασης 328/2015 για την

εφαρμογή του νόμου περί ασύλου και του νόμου 221/2003 για την προσωρινή προστασία των αλλοδαπών), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης (στο εξής: υπουργική απόφαση 328/2015).

18 Δεδομένου ότι η διοικητική προσφυγή του προσφεύγοντος της κύριας δίκης κατά της επίμαχης απόφασης επιστροφής απορρίφθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών με απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2021, ο προσφεύγων της κύριας δίκης προσέφυγε ενώπιον του Krajský soud v Brně (περιφερειακού δικαστηρίου Brno, Τσεχική Δημοκρατία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου. Ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου ισχυρίζεται, μεταξύ άλλων, ότι η ως άνω απόφαση στηρίζεται σε γενικές εκτιμήσεις σχετικά με το αν η Αλγερία είναι ασφαλής χώρα καταγωγής, δυνάμει της υπουργικής απόφασης 328/2015, ενώ έπρεπε να έχει πραγματοποιηθεί εξατομικευμένη εκτίμηση της καταστάσεώς του.

19 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς το αν, κατά την εκτίμηση περί του κατά πόσον απόφαση επιστροφής εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας παραβιάζει την αρχή της μη επαναπροώθησης, το δίκαιο της Ένωσης απαγορεύει σε κράτος μέλος, αφενός, να στηριχθεί, στο πλαίσιο του προβλεπόμενου από την οδηγία 2008/115 καθεστώτος επιστροφής των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, στην έννοια της «ασφαλούς χώρας καταγωγής», η οποία προβλέπεται στο άρθρο 36 της οδηγίας 2013/32, και, αφετέρου, να ερμηνεύσει την αρχή της μη επαναπροώθησης υπό την έννοια ότι αφορά αποκλειστικά την απαγόρευση κακομεταχείρισης.

20 Όσον αφορά την έννοια της «ασφαλούς χώρας καταγωγής», το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, ενώ η έννοια αυτή δεν απαντά στην οδηγία 2008/115, η χρήση της στο πλαίσιο της διαδικασίας επιστροφής επιφέρει διαδικαστικές απλουστεύσεις για την αστυνομία, η οποία απαλλάσσεται από την υποχρέωση να προβεί σε συγκεκριμένη εκτίμηση της ύπαρξης κινδύνου παραβίασης της αρχής της μη επαναπροώθησης στη χώρα προορισμού, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση υπηκόου τρίτης χώρας για τον οποίο πρέπει να ληφθεί απόφαση περί επιστροφής. Εντούτοις, η χρήση της έννοιας αυτής περιάγει τον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας σε δυσχερέστερη θέση, καθόσον είναι υποχρεωμένος να ανατρέψει το τεκμήριο ότι η χώρα καταγωγής του είναι ασφαλής.

21 Όσον αφορά την αρχή της μη επαναπροώθησης, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη και το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, όπως έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, προσδίδουν στην αρχή αυτή περιεχόμενο ευρύτερο από εκείνο που απορρέει από το άρθρο 179, παράγραφος 2, του νόμου περί διαμονής αλλοδαπών, το οποίο περιορίζει το περιεχόμενο της εν λόγω αρχής στην απαγόρευση κακομεταχείρισης.

22 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η Τσεχική Δημοκρατία παραβίασε την υποχρέωση που υπέχει από το άρθρο 37, παράγραφος 2, της οδηγίας 2013/32 να εξετάζει τακτικά την κατάσταση στις τρίτες χώρες που χαρακτηρίζονται ως ασφαλείς χώρες καταγωγής σύμφωνα με το άρθρο αυτό. Επομένως, κατά το αιτούν δικαστήριο, τίθεται ειδικότερα το ζήτημα αν, τέσσερα έτη μετά τη δημοσίευση των πηγών στις οποίες στηρίχθηκε ο χαρακτηρισμός της Αλγερίας ως ασφαλούς χώρας καταγωγής και τρία έτη μετά τη μνεία της ίδιας χώρας στην υπουργική απόφαση 328/2015, το συμπέρασμα σχετικά με το ότι η Αλγερία είναι ασφαλής χώρα εξακολουθεί να είναι δικαιολογημένο.

23 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Krajský soud v Brně (περιφερειακό δικαστήριο Brno) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχουν το άρθρο 4, παράγραφοι 2 και 3, και το άρθρο 5, in fine, της [οδηγίας 2008/115], σε συνδυασμό με το άρθρο 2, το άρθρο 4 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του [Χάρτη], την έννοια ότι, κατά την εξέταση του ζητήματος αν απόφαση επιστροφής κατά το άρθρο 6 της οδηγίας [2008/115] ενέχει παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης, αντιτίθενται στην εφαρμογή της έννοιας της ασφαλούς χώρας καταγωγής, κατά τα άρθρα 36 και 37 της [οδηγίας 2013/32], σε συνδυασμό με στενή ερμηνεία της αρχής της μη επαναπροώθησης, η οποία να καλύπτει μόνο την απαγόρευση κακομεταχείρισης, κατά το άρθρο 4 του [Χάρτη] και το άρθρο 3 της [ΕΣΔΑ];»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

24 Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί, αφενός, αν το άρθρο 4, παράγραφοι 2 και 3, και το άρθρο 5 της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, το άρθρο 4 και το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη, έχουν την έννοια ότι η αρχή της μη επαναπροώθησης αντιτίθεται στην έκδοση αποφάσεως επιστροφής εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους, όταν ο υπήκοος αυτός ισχυρίζεται ενώπιον των αρχών του κράτους μέλους ότι στη χώρα καταγωγής του θα υφίστατο απειλές για τη ζωή του από συγκεκριμένα άτομα, και, αφετέρου, αν επιτρέπεται στο κράτος μέλος να στηριχθεί στην έννοια της «ασφαλούς χώρας καταγωγής», όπως αυτή χρησιμοποιείται στα άρθρα 36 και 37 της οδηγίας 2013/32, προκειμένου να εκτιμήσει τον κίνδυνο παραβίασης της αρχής της μη επαναπροώθησης υπό περιστάσεις όπως οι ανωτέρω.

25 Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως. Ειδικότερα, επισήμανε ότι από τη δικογραφία ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου φαίνεται να προκύπτει ότι η αίτηση διεθνούς προστασίας δεν είχε εξεταστεί από τις αρμόδιες αρχές πριν από την κίνηση της διαδικασίας απομάκρυνσης, οπότε οι εθνικές διατάξεις για τη μεταφορά της οδηγίας 2008/115 στην εσωτερική έννομη τάξη ουδόλως έπρεπε να εφαρμοστούν εν προκειμένω. Η Επιτροπή επισήμανε επίσης ότι, στο πλαίσιο της προσφυγής που άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά της επίμαχης αποφάσεως επιστροφής, ο προσφεύγων υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι κακώς είχε κινηθεί εις βάρος του διαδικασία απομάκρυνσης, δεδομένου ότι η αίτησή του για διεθνή προστασία δεν είχε ακόμη εξεταστεί.

26 Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι στις 30 Σεπτεμβρίου 2021 ο προσφεύγων της κύριας δίκης υπέβαλε αίτηση διεθνούς προστασίας στην Τσεχική Δημοκρατία και ότι στις 12 Οκτωβρίου 2021 η διεύθυνση αστυνομίας αλλοδαπών εξέδωσε εις βάρος του την επίμαχη απόφαση επιστροφής, συνοδευόμενη από απαγόρευση εισόδου.

27 Κατόπιν δύο αιτήσεων παροχής πληροφοριών δυνάμει του άρθρου 62, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, τις οποίες το Δικαστήριο απηύθυνε στο αιτούν δικαστήριο στις 26 Ιανουαρίου και την 1η Μαΐου 2023, το τελευταίο επιβεβαίωσε μεταξύ άλλων, αφενός, ότι, με απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2021, το Υπουργείο Εσωτερικών απέρριψε την αίτηση διεθνούς προστασίας του προσφεύγοντος της κύριας δίκης και, αφετέρου, ότι ο ίδιος, στο πλαίσιο της προσφυγής που άσκησε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά της επίμαχης αποφάσεως επιστροφής, υποστήριξε επίσης ότι, λαμβανομένης υπόψη της αιτήσεώς του για διεθνή προστασία, δεν έπρεπε να είχε κινηθεί εις βάρος του διαδικασία απομάκρυνσης.

28 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, θεωρούνται κατά τεκμήριο λυσιτελή τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ερωτήματα που υποβάλλονται από το εθνικό δικαστήριο εντός του πραγματικού και κανονιστικού πλαισίου το οποίο αυτό προσδιορίζει με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο. Το Δικαστήριο μπορεί να απορρίψει αίτηση εθνικού δικαστηρίου μόνον, ιδίως, όταν είναι πρόδηλο ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή όταν το ζήτημα είναι υποθετικής φύσης (απόφαση της 12ης Ιανουαρίου 2023, Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, C-132/21, EU:C:2023:2, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

29 Εν προκειμένω, η διεύθυνση αστυνομίας αλλοδαπών εξέδωσε απόφαση επιστροφής σε βάρος του προσφεύγοντος της κύριας δίκης. Επιπροσθέτως, το αιτούν δικαστήριο έχει επιληφθεί διαφοράς με αντικείμενο τη νομιμότητα της απόφασης αυτής και το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα αφορά την ερμηνεία διατάξεων των οδηγιών 2008/115 και 2013/32 που είναι κρίσιμες, σύμφωνα με την απόφαση περί παραπομπής, για την εξέταση των λόγων ελλείψεως νομιμότητας της ως άνω απόφασης τους οποίους προέβαλε ο προσφεύγων της κύριας δίκης. Επομένως, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο δεν προκύπτει προδήλως ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή ακόμη ότι το ζήτημα που εγείρει το αιτούν δικαστήριο είναι υποθετικής φύσεως.

30 Ως εκ τούτου, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή, το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.

31 Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία προβλέπει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο εναπόκειται να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που μπορεί να είναι χρήσιμα για την εκδίκαση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ανεξαρτήτως του αν το αιτούν δικαστήριο αναφέρθηκε σε αυτά κατά τη διατύπωση του ερωτήματός του (απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2017, Aviva, C-605/15, EU:C:2017:718, σκέψη 21 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32 Εν προκειμένω, σύμφωνα με την ως άνω νομολογία, πρέπει να εξεταστεί, προκαταρκτικώς, το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2008/115 υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, όπου η απόφαση επιστροφής εκδίδεται πριν από την έκδοση της απόφασης σε πρώτο βαθμό που απορρίπτει την αίτηση διεθνούς προστασίας.

33 Επισημαίνεται εκ προοιμίου ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη διαταγή προς εγκατάλειψη του κράτους μέλους συνιστά «απόφαση επιστροφής», κατά την έννοια του άρθρου 3, σημείο 4, της οδηγίας 2008/115, ήτοι διοικητική ή δικαστική απόφαση ή πράξη με την οποία κηρύσσεται παράνομη η παραμονή υπηκόου τρίτης χώρας και του επιβάλλεται ή αναγνωρίζεται εις βάρος του υποχρέωση επιστροφής.

34 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115, η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή στην περίπτωση των υπηκόων τρίτης χώρας που διαμένουν παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους. Όσον αφορά ειδικότερα τις αποφάσεις επιστροφής, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη εκδίδουν, καταρχήν, απόφαση επιστροφής για υπηκόους τρίτης χώρας που διαμένουν παράνομα στο έδαφός τους.

35 Για να κριθεί αν μπορεί να εκδοθεί απόφαση επιστροφής εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ της υποβολής της αίτησης διεθνούς προστασίας και της έκδοσης απόφασης σε πρώτο βαθμό επί της εν λόγω αιτήσεως πρέπει, επομένως, να εξετασθεί, κατά πρώτον, αν η διαμονή του ενδιαφερομένου κατά τη διάρκεια της ως άνω περιόδου είναι παράνομη, κατά την έννοια της οδηγίας 2008/115 (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 38).

36 Συναφώς, από τον ορισμό της έννοιας της «παράνομης διαμονής», κατά το άρθρο 3, σημείο 2, της οδηγίας 2008/115, προκύπτει ότι κάθε υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος βρίσκεται στο έδαφος κράτους μέλους χωρίς να πληροί τις προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος βρίσκεται εξ αυτού και μόνον του λόγου παρανόμως σε αυτό (απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

37 Ωστόσο, κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/32, ο αιτών διεθνή προστασία επιτρέπεται να παραμείνει στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπέβαλε την αίτηση, αποκλειστικά για τους σκοπούς της διαδικασίας, έως την έκδοση απόφασης σε πρώτο βαθμό που απορρίπτει την αίτηση αυτή. Μολονότι η εν λόγω διάταξη ορίζει ρητώς ότι το ως άνω δικαίωμα παραμονής δεν θεμελιώνει δικαίωμα για τη χορήγηση άδειας διαμονής, εντούτοις από την αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας 2008/115, μεταξύ άλλων, προκύπτει ότι το δικαίωμα αυτό αποκλείει το ενδεχόμενο να χαρακτηρισθεί η διαμονή αιτούντος διεθνή προστασία ως «παράνομη», κατά την έννοια της οδηγίας αυτής, κατά το χρονικό διάστημα από την υποβολή της αιτήσεως παροχής διεθνούς προστασίας έως την έκδοση της πρωτοβάθμιας απόφασης επί της αιτήσεως αυτής [πρβλ. απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2021, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (Ποινικοποίηση της βοήθειας προς τους αιτούντες άσυλο), C-821/19, EU:C:2021:930, σκέψη 137 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

38 Όπως συνάγεται άνευ αμφισημίας από το γράμμα του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/32, το προβλεπόμενο από τη διάταξη αυτή δικαίωμα του αιτούντος διεθνή προστασία να παραμείνει στο κράτος μέλος στο οποίο υπέβαλε την αίτηση παύει να υφίσταται με την έκδοση, από τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους, αποφάσεως σε πρώτο βαθμό περί απορρίψεως της σχετικής αίτησης. Ελλείψει δικαιώματος ή αδείας διαμονής που χορηγήθηκε στον ενδιαφερόμενο βάσει ετέρου νομικού ερείσματος, ιδίως δε βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας 2008/115, και καθιστά δυνατό στον αιτούντα του οποίου η αίτηση απορρίφθηκε να πληροί τις προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής και διαμονής στο οικείο κράτος μέλος, η απορριπτική αυτή απόφαση έχει ως συνέπεια ότι, ήδη από του χρόνου εκδόσεώς της, ο αιτών δεν πληροί πλέον τις εν λόγω προϋποθέσεις, οπότε η διαμονή του καθίσταται παράνομη (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 41).

39 Κατά συνέπεια, δεδομένου ότι, κατά το χρονικό διάστημα από την υποβολή της αιτήσεως διεθνούς προστασίας μέχρι την έκδοση της πρωτοβάθμιας απόφασης επί της αιτήσεως αυτής, η ύπαρξη άδειας παραμονής αποκλείει τον παράνομο χαρακτήρα της διαμονής του αιτούντος και, επομένως, την εφαρμογή της οδηγίας 2008/115 ως προς αυτόν, δεν μπορεί να εκδοθεί απόφαση επιστροφής που τον αφορά κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου (πρβλ. απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψεις 46, 58 και 59).

40 Αντιθέτως, από της απορρίψεως της αιτήσεως διεθνούς προστασίας ή μαζί με αυτήν στο πλαίσιο της ιδίας διοικητικής πράξεως, μπορεί να εκδοθεί, καταρχήν, απόφαση επιστροφής σε βάρος του ενδιαφερομένου (απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψη 59).

41 Τούτου λεχθέντος, από τις εκτιμήσεις που εκτίθενται στις σκέψεις 33 έως 40 της παρούσας απόφασης δεν μπορεί να συναχθεί ότι, σε περίπτωση που η απόφαση επιστροφής αποσκοπεί στην απομάκρυνση υπηκόου τρίτης χώρας λόγω του παράνομου χαρακτήρα της διαμονής του πριν από την υποβολή της αίτησης διεθνούς προστασίας, θεμελιώνεται δυνατότητα της αρμόδιας αρχής του κράτους μέλους στην οποία υποβλήθηκε αίτηση διεθνούς προστασίας από τον υπήκοο τρίτης χώρας να εκδώσει απόφαση επιστροφής μετά την υποβολή της αίτησης διεθνούς προστασίας, αλλά πριν εκδοθεί απόφαση σε πρώτο βαθμό επ' αυτής.

42 Βεβαίως, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2008/115, αυτή τυγχάνει εφαρμογής στην περίπτωση υπηκόων τρίτης χώρας στους οποίους, αν και είναι παρανόμως διαμένοντες, έχει επιτραπεί να παραμείνουν στο οικείο κράτος μέλος, καθόσον δεν μπορεί να επιβληθεί ακόμη η απομάκρυνσή τους. Εντούτοις, όπως προκύπτει από τη σκέψη 37 της παρούσας απόφασης, το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/32, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψης 9 της οδηγίας 2008/115, έχει την έννοια ότι το δικαίωμα του αιτούντος διεθνή προστασία να παραμείνει στο οικείο κράτος μέλος κατά το χρονικό διάστημα από την υποβολή της αιτήσεώς του έως την έκδοση αποφάσεως σε πρώτο βαθμό επ' αυτής αποκλείει τον χαρακτηρισμό, κατά το χρονικό διάστημα αυτό, της διαμονής του ενδιαφερομένου ως «παράνομης», κατά την έννοια της οδηγίας 2008/115 (πρβλ. απόφαση της 19ης Ιουνίου 2018, Gnandi, C-181/16, EU:C:2018:465, σκέψεις 46 και 47). Συναφώς, δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι η απόφαση επιστροφής αφορά το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο αιτών διέμενε παρανόμως στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, πριν από την υποβολή της αιτήσεώς του διεθνούς προστασίας.

43 Λαμβανομένων υπόψη των εκτιμήσεων που εκτίθενται στις σκέψεις 33 έως 42 της παρούσας απόφασης, παρέλκει η απάντηση στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα σχετικά με το αν οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και, ειδικότερα, οι διατάξεις της οδηγίας 2008/115, περί των οποίων γίνεται λόγος στη σκέψη 24 της παρούσας απόφασης, αντιτίθενται στην έκδοση αποφάσεως επιστροφής εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος διαμένει παρανόμως στο έδαφος κράτους μέλους, υπό τις περιστάσεις που περιγράφονται στην ίδια σκέψη της παρούσας απόφασης, και επίσης σχετικά με το αν το εν λόγω κράτος μέλος μπορεί να στηριχθεί στην έννοια της «ασφαλούς χώρας καταγωγής», όπως αυτή χρησιμοποιείται στα άρθρα 36 και 37 της οδηγίας 2013/32, προκειμένου να εκτιμήσει τον κίνδυνο παραβίασης της αρχής της μη επαναπροώθησης σε περίπτωση έκδοσης τέτοιας απόφασης.

44 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, και το άρθρο 3, σημείο 2, της οδηγίας 2008/115, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 9 της εν λόγω οδηγίας και με το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/32, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται στην έκδοση αποφάσεως επιστροφής δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας μετά την εκ μέρους του υποβολή αιτήσεως διεθνούς προστασίας, αλλά πριν από την έκδοση απόφασης σε πρώτο βαθμό επί της αιτήσεως αυτής, τούτο δε ανεξαρτήτως της περιόδου διαμονής την οποία αφορά η απόφαση επιστροφής.

Επί των δικαστικών εξόδων

45 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δέκατο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 2, παράγραφος 1, και το άρθρο 3, σημείο 2, της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 9 της εν λόγω οδηγίας και με το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας,

έχουν την έννοια ότι:

αντιτίθενται στην έκδοση αποφάσεως επιστροφής δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/115 εις βάρος υπηκόου τρίτης χώρας μετά την εκ μέρους του υποβολή αιτήσεως διεθνούς προστασίας, αλλά πριν από την έκδοση απόφασης σε πρώτο βαθμό επί της αιτήσεως αυτής, τούτο δε ανεξαρτήτως της περιόδου διαμονής την οποία αφορά η απόφαση επιστροφής.

(υπογραφές)